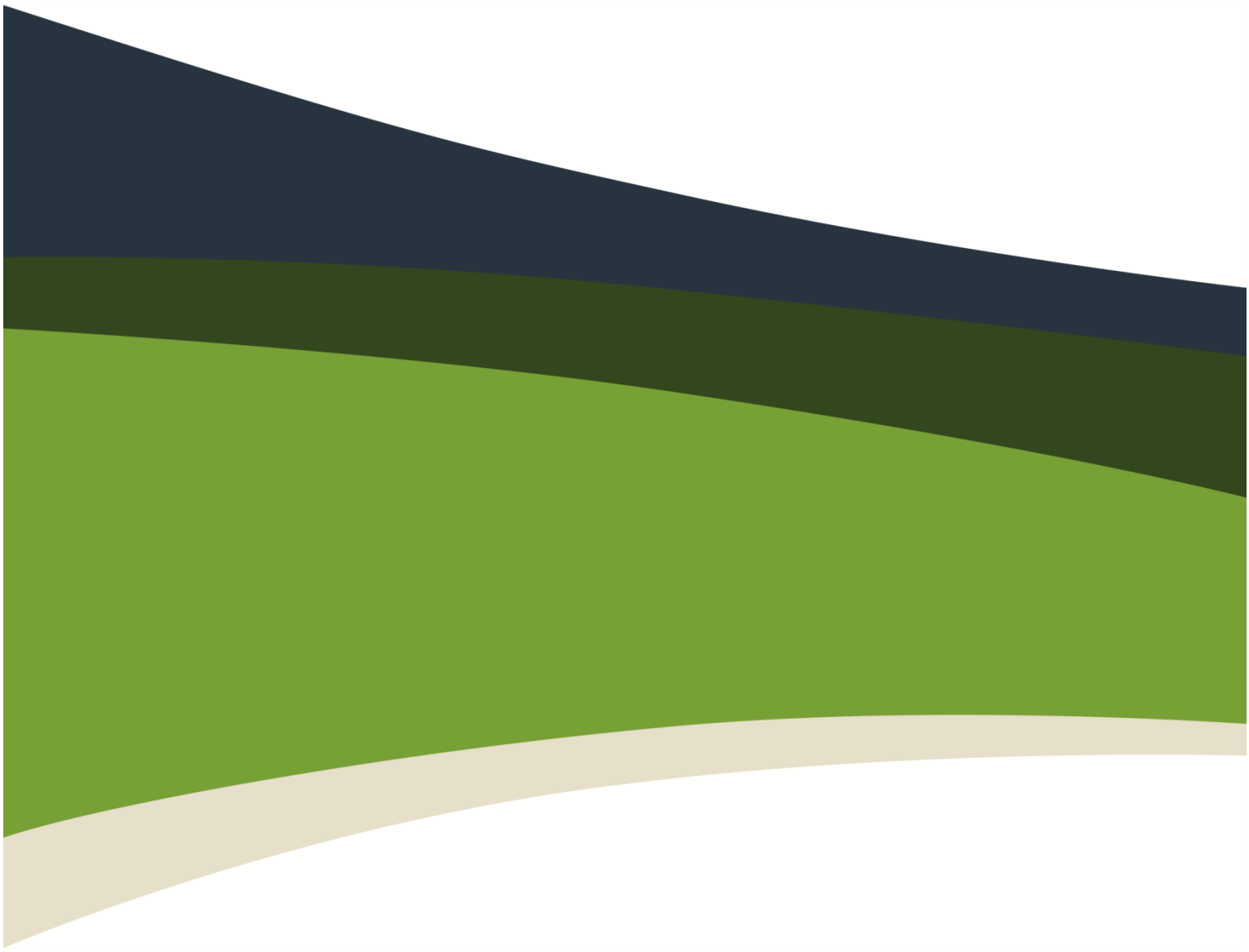
Gemeente Wassenaar

Startnotitie Erfgoedbeleid 2018-2024:

Naar een erfgoedzorg voor iedereen



Versie 1.2. 26 november 2016; Z/16/004221/10398/1

Inhoudsopgave

1 DE PROJECTDEFINITIE 3

1.1 Aanleiding 3

1.2 Achtergrond: trends en ontwikkelingen 3

1.3 Probleemstelling 4

1.3.1 Het coalitieakkoord en de raadsopdracht 4

1.3.2 Aansluiten op Rijksbeleid 5

1.3.3 Decentralisatie van taken en bevoegdheden 6

1.3.4 Provinciaal beleid 7

1.3.5 Basis op orde 7

1.4 Doelstelling 8

1.5 Beoogd resultaat 9

1.6 Afbakening 10

1.7 Randvoorwaarden en uitgangspunten 10

1.7.1 Wettelijke- en beleidskaders 10

1.7.2 Financiele kaders 11

2 COMMUNICATIE EN PARTICIPATIE 11

2.1 Rollen en bevoegdheden 11

2.2 Communicatieplan 13

2.2.1 Communicatiedoelstelling en risico's benoemen 13

2.2.2 Kernboodschap 13

2.2.3 Communicatiestrategie 13

2.2.4 Communicatiemiddelen 14

3 PLANNING 14

Bijlage 1: Termen en begrippen 16

Bijlage 2: Wet- en regelgeving op hoofdlijnen 17

1 De projectdefinitie

1.1 Inleiding

In de raadsvergadering van 26 januari 2016 heeft de gemeenteraad aan het college van burgemeester en wethouders de opdracht verstrekt om uiterlijk in januari 2017 aan de raad een starnotitie voor een integrale visie op het cultureel erfgoed ter besluitvorming voor te leggen. Deze startnotitie wordt als basis gebruikt voor het opstellen van een breed gedragen integrale visie op het cultureel erfgoed met het daarbij behorende beleid en uitvoeringsprogramma voor het erfgoed boven en onder de grond voor de periode 2018-2024.

- *Het college op te dragen om een integrale visie op cultureel erfgoed te ontwikkelen ter voorbereiding op de Omgevingswet en de Erfgoedwet, welke recht doet aan de ruimtelijke kwaliteit van de fysieke leefomgeving en welke dienst doet als één van de grondleggers voor het op te stellen Omgevingsplan, met als doel het digitaal visualiseren en vastleggen van de cultuurhistorische kenmerken, structuren en waarden en het ontwikkelen van een doelmatig en doeltreffend pakket aan regels.*
- *Ten behoeve van de opdracht vermeld onder beslispunt 2 een startnotitie visie Cultureel Erfgoed op te stellen, welke uiterlijk januari 2017 door de raad wordt vastgesteld.*

Bron: Raadsbesluit Cultureel Erfgoed, d.d. 26-1-16

In deze startnotitie wordt ingegaan op probleem- en doelstelling, de kaders, randvoorwaarden en uitgangspunten, het beoogde resultaat, het financiële kader, de planning en het proces. Deze startnotitie is tot stand gekomen na analyse van de bestaande erfgoednota 'Voortbouwen op eigen waarde; het cultureel erfgoedbeleid herijkt (september 2012) en de 'Nota archeologie herijking 2013' (2014). Verder zijn de kennis en inzichten benut van de expertmeeting met de raadscommissie R&E van 24 november 2015 en zijn oriënterende gesprekken gevoerd met de Klankbordgroep Erfgoed Wassenaar en de Commissie Welstand en Cultureel Erfgoed. Aan de hand van een memo met vragen heeft 16 november 2016 een constructief overleg met de Commissie Ruimte & Economie plaatsgevonden over de nadere invulling van de startnotitie. Het vaststellen van de startnotitie is de eerste stap om te komen tot een breed gedragen integraal erfgoedbeleid.

1.2 Aanleiding, trends en ontwikkelingen

Wassenaar is een zeer aantrekkelijke gemeente om in te wonen, te werken en te recreëren. Dit heeft zij voornamelijk te danken aan haar strategische ligging met afwisselende landschappen en rijke historie met bijzondere landhuizen, villa's en boerderijen. De stedenbouwkundige – en landschappelijke structuren met de rijke variatie aan architectuur en soorten bebouwing houden dit levend. Deze aspecten bepalen het karakter en de identiteit van wat Wassenaar is en wil zijn.

Vanwege de grote rol die het Cultureel Erfgoed speelt in de identiteit van Wassenaar, dient de instandhouding van het cultureel erfgoed een belangrijk maatschappelijk doel. Diverse onderzoeken tonen naast de sociaal-maatschappelijke ook de economische meerwaarde aan van de aanwezigheid van cultureel erfgoed; het draagt bij aan een aantrekkelijke woon-en werkomgeving.


Schouw in villa Schouwenhoek met reliëf naar ontwerp van Rie Cramer, uitgevoerd door de firma W.C. Brouwer, 1917.

Erfgoed is steeds verder geïntegreerd in het ruimtelijk domein en heeft een volwaardige plek gekregen in de Wet ruimtelijk ordening/ Besluit ruimtelijke ordening (2012). Daarbij geldt dat het bij het begrip cultureel erfgoed al lang niet meer alleen gaat om het gebouwde erfgoed, maar ook om het aangelegde groene erfgoed (parken, lanen, tuinen), het cultuurlandschap en het ondergrondse erfgoed (archeologie). Tegenwoordig is er tevens steeds meer aandacht voor het mobiele erfgoed, het interieur, de cultuurgoederen en het immateriële erfgoed (voor definitie zie bijlage 1). Dit was al aan de orde in de beleidsbrief Modernisering Monumentenzorg (2009), maar komt onder meer door de bundeling van wet- en regelgeving, zoals in de Erfgoedwet (2016), steeds explicieter tot uitdrukking.

Hetzelfde geldt voor de instandhoudingsplicht van erfgoed. Deze heeft, evenals de aandacht voor kwaliteitszorg, een meer prominente plek in de Erfgoedwet gekregen. Deze ontwikkelingen sluiten aan bij de inwerkingtreding van de Omgevingswet, volgens de huidige planning, in 2019. Deze wet vraag om een nieuwe, integrale benadering in de omgang met cultureel erfgoed in de ruimtelijke leefomgeving.

Daarnaast zijn er maatschappelijke vraagstukken die vragen om een heldere visie op het gebruik van en daarmee ook de omgang met erfgoed; denk bijvoorbeeld aan het veranderend gebruik van agrarisch erfgoed, de veranderende woonbehoefte en de leegstand van kerkgebouwen. Duurzaamheid in de breedste zin van het woord is tot slot een belangrijk thema, dat net als erfgoed bijdraagt aan de welvaart en het welzijn van mensen. Door dit thema in samenhang met erfgoed te bekijken liggen er kansen en mogelijkheden waardoor geleverd kan worden aan wat tegenwoordig de ‘kwaliteitseconomie’ wordt genoemd.

1.3 Probleemstelling

1.3.1 Het coalitieakkoord en de raadsopdracht

In de achterliggende periode is gebleken dat de huidige erfgoednota ‘Voortbouwen op eigen waarde, het cultureel erfgoedbeleid herijkt’ (2012) niet voldoet aan de ambities uit het Coalitieakkoord 2014-2018. Daarin staat namelijk het volgende:

- “Wassenaar is een dorp om trots op te zijn. Met bijna 26.000 inwoners zijn rust en ruimte volop aanwezig. De zandstranden, het duingebied, het bosareaal en de vele historische

landgoederen, buitenplaatsen, monumenten en de dorpskern maken Wassenaar tot een zeer aantrekkelijke woongemeente."

- "Het is fijn wonen, werken, leven en recreëren in Wassenaar. Dat is iets om trots op te zijn. En waar we zorgvuldig mee moeten omgaan. We willen behouden wat goed is en beter maken wat beter kan of beter moet."
- "Het monumentenbeleid wordt versoberd en doet recht aan de grootte van de gemeente Wassenaar en wordt ingericht op een wijze die eigenaren zoveel mogelijk ruimte laat voor doelmatig gebruik."
- "Goede dienstverlening aan onze inwoners en ondernemers is van groot belang en moet tijdig, duidelijk, klantgericht en toegankelijk zijn."



Zicht op de grote vijver, zoals die midden 19de eeuw in opdracht van prins Frederik der Nederlanden tot stand kwam.

De opties die in de periode 2014-2015 zijn voorgesteld om meer objecten met cultuurhistorische waarden met minder regels in bestemmingsplannen te beschermen, konden niet op voldoende steun rekenen in de raad. Resultaat is genoemde opdracht van de raad (zie kader onder 1.1.) om beleid te ontwikkelen dat enerzijds aansluit bij de historische kwaliteiten van Wassenaar en aan de andere kant, doelmatig, stimulerend en klantgericht is. Een belangrijke pijler, die nader uitwerking behoeft, is de nadere uitwerking van de ruimtelijke visie op erfgoed, zoals die in de concept Structuurvisie 'Landgoed aan zee' is verwoord.

Waarom een visie op het cultureel erfgoed?

- een visie geeft vorm aan de basis en een blik op de toekomst biedt;
- cultureel erfgoed levert een belangrijke bijdrage aan de identiteit en kwaliteit van de gemeente;
- alleen wanneer belang en betekenis van het erfgoed bekend zijn, kan er draagvlak en waardering ontstaan bij eigenaren, burgers en andere betrokkenen om verantwoordelijkheid te nemen en het als een gedeelde verantwoordelijkheid te zien.
- cultureel erfgoed biedt in sociaal-maatschappelijk, cultureel, economisch, ecologisch, recreatief en toeristisch opzicht een meerwaarde.
- het biedt kansen en mogelijkheden om te sturen op ruimtelijke kwaliteit en duurzaamheid en levert daarmee een bijdrage aan een aantrekkelijk woon- en leefklimaat en het welbevinden van mensen.

1.3.2 Aansluiten op Rijksbeleid

Er zijn ook andere redenen om het erfgoedbeleid te actualiseren, namelijk:

- De landelijke wet- en regelgeving is de achterliggende periode sterk aan verandering onderhevig geweest en staat met de inwerkingtreding van de Omgevingswet, naar

verwachting in 2019, voor een ingrijpende transitie. Als een van de domeinen binnen de fysieke leefomgeving is het straks verplicht om een visie en beleid op erfgoed te hebben. In dat kader is het zaak de basiskennis op orde te hebben. Die kennis is nodig om bijvoorbeeld inzicht te hebben op welke wijze de ruimte ingevuld kan worden die de wet biedt om in het fysieke domein maatwerk te leveren.



Binnen het beschermde dorpsgezicht gaat het zowel om objecten als de structuren. Ook de samenhang tussen de objecten is van waarde.

- Met de inwerkingtreding van de Erfgoedwet heeft een verdere doorontwikkeling van de Modernisering Monumentenzorg plaatsgevonden als het gaat om de integrale benadering van het erfgoed. In deze wet is alle wet- en regelgeving gebundeld, die betrekking heeft op behoud en beheer van museale objecten, musea, archieven, monumenten en (maritieme) archeologie. Dat betekent dat er op een meer integrale wijze naar deze beleidsonderdelen gekeken zal moeten worden. Voor cultuur en archeologie kent Wassenaars nu twee aparte beleidsnota's. Een samenhangende verbinding tussen de verschillende beleidsvelden is er niet, dan wel is beperkt aanwezig, terwijl de grens tussen de beleidsvelden niet altijd zo scherp is als het lijkt. Zo richt archeologie zich in principe alleen op het ondergrondse erfgoed dat zij zoveel als mogelijk 'in situ' wil behouden. Echter zodra een object opgegraven is, is het een (museaal) cultuurgoed geworden. Aan de andere kant houdt archeologie zich ook bezig met bovengrondse (hunebedden) of aardkundige zaken of structuren (terpen). Het heeft de voorkeur om met een eenduidige visie op de omgang met dit soort erfgoed te komen en daar waar mogelijk een relatie tussen beide beleidsvelden te leggen. Een duidelijke verbinding met duurzaamheid is bijvoorbeeld gemaakt in het Klimaatprogramma door het in gezamenlijkheid ontwikkelen van 'De Groene Menukaart. Met deze digitale 'tool' is bewust gezocht naar een win-winsituatie voor zowel het op een verantwoorde wijze verduurzamen van waardevol erfgoed als het leveren van een bijdrage aan het behalen van de klimaatdoelstellingen.

1.3.3 Decentralisatie van taken en bevoegdheden

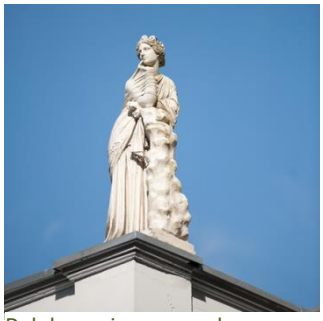
- Veel erfgoedtaken zijn de achterliggende periode vanuit het Rijk en de provincie gedecentraliseerd. Het gaat daarbij niet alleen om de vergunningverlening, maar ook om de kwaliteit van het toezicht en de handhaving (Wet kwaliteitsborging). Dit vraagt om een heldere visie hoe deze taken het beste kunnen worden georganiseerd en welke beleidsrichtlijnen worden gehanteerd; dit geldt zowel voor het boven- als ondergrondse erfgoed. Op dit moment ontbreekt een integrale visie op de uitvoering van deze taken.
- Met de decentralisatie van taken zijn door het Rijk beleidsinstrumenten voor kwaliteitsnormen ontwikkeld, die gemeenten een leidraad geven onder meer bij het bepalen van toetsingscriteria, het bepalen van handhavingsnormen en het beoordelen van vergunningsaanvragen. Deze zijn niet of ten dele verankerd in het gemeentelijke beleid.

1.3.4 Provinciaal beleid

- Met betrekking tot het provinciaal beleid moeten de huidige beleidsnota's worden geactualiseerd. Het grootste deel van het grondgebied van Wassenaar heeft een prominente plaats gekregen als 'kroonjuweel' in de Visie Ruimte en Mobiliteit en de Verordening Ruimte (2014).
- Met de onlangs aangepaste provinciale beleidsvisie op cultureel erfgoed (2016-2020) wordt het erfgoedlijnenbeleid uit 2013 voortgezet. Wassenaar ligt zowel binnen de erfgoedlijn Atlantikwall als de Landgoederenzone; dit provinciale beleid is niet opgenomen in de huidige gemeentelijke beleidsnota's voor cultureel erfgoed en archeologie.

1.3.5 Basis op orde

- De huidige Wassenaarse erfgoedgoednota (2012) richt zich vooral op het gebouwde erfgoed. Er wordt vrijwel niet in gegaan op het groene erfgoed, de historische structuren, dan wel op de onderlinge samenhang van het erfgoed, de interieurs, de architectonische en stedenbouwkundig context of de ruimtelijke- en functionele relatie. Dit zijn aspecten, die juist in relatie me de Omgevingswet meer nadrukkelijk in beeld moeten worden gebracht.
- Voordat er namelijk een visie ontwikkeld kan worden is het nodig te weten wat je hebt en moet je weten welke betekenis aan het erfgoed en de aanwezige waarden wordt gehecht. In principe is er veel kennis over het Wassenaarse erfgoed aanwezig in onderzoeken, publicaties en cultuurhistorische paragrafen in bestemmingsplannen. Ook zijn er rapporten met inventarisaties beschikbaar, zoals het rapport 'Baden in Weelde', de monumentenlijsten en de archeologische waardenkaart. Tot op heden is deze informatie en kennis echter niet op een eenduidige wijze digitaal toegankelijk of aan elkaar gekoppeld. Met de Wet op de ruimtelijke ordening/Besluit op de ruimtelijke ordening en straks ook de Omgevingswet wordt het digitaal kennis en informatie beschikbaar stellen de norm. Het is daarbij zaak op een eenduidige wijze het ambitieniveau te bepalen welke kansen en mogelijkheden benut gaan worden bij het digitaal toegankelijk maken van cultuurhistorische informatie en met welk doel.



Polyhymnia, muze der welsprekendheid, lierspel en lofzang op entree portaal van De Paauw (ca. 1854).

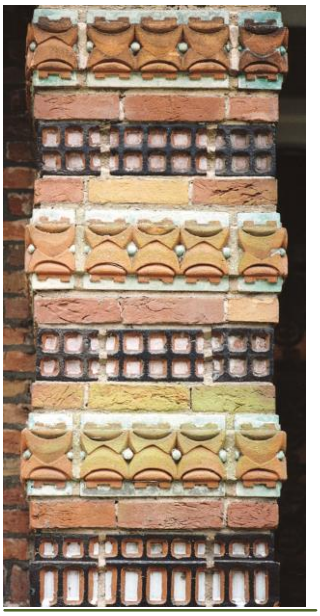
- Bij een veranderende samenleving, verandert ook het gebruik van het erfgoed. Kerken, fabrieken en boerderijen verliezen in toenemende mate hun oorspronkelijke functie, maar ook voor woningen geldt dat er behoefte kan zijn de bestemming te wijzingen of aan te passen. Dit vraagt om passende beleidskaders voor herbestemming zonder dat dit ten koste gaat van de cultuurhistorische waarde van het gebouw en de omgeving.



De voormalige R.K. kleuterschool aan de Zonneveldweg heeft sinds 1977 een sociaal maatschappelijke functie.

1.4 Doelstelling

Uit de probleemstelling blijkt dat er behoefte is aan een actuele visie op het erfgoed, waarin de volgende doelen worden behaald.



1. De visie richt zich in ieder geval op zowel over het boven- als ondergrondse erfgoed.
2. Bij het bovengronds erfgoed gaat in ieder geval over de instandhouding en ontwikkeling van het gebouwde en groene erfgoed, maar ook over de stedenbouwkundige- en landschappelijke elementen en structuren, en de samenhang die er tussen de verschillende onderdelen van het erfgoed is. Dat betekent dat er aandacht is voor het beheer en de instandhouding van de ruimtelijke kwaliteit van zowel de omgeving, de objecten zelf als het interieur en de ensembles; ook thema als benutten (o.a. als inspiratiekader) en het beleefbaar van erfgoed komen daarbij aan bod.
3. Bij het ondergrondse erfgoed gaat het niet alleen over de reeds bekende archeologische waarden, maar ook over de archeologische verwachtingswaarden en sluit aan bij de Groen- en Watervisie. Daarbij wordt het beleid afgestemd met Duin, Horst & Weide.
4. ‘Het verhaal van Wassenaar’ en de betekenis ervan krijgt een centrale plek in de visie. Het maakt zichtbaar hoe het de identiteit van Wassenaar onderstreept en versterkt.
5. De visie geeft duidelijkheid over de gemeentelijke koers, die de basis vormt voor investeringsbeslissingen en tegelijkertijd ruimte biedt om op een flexibele en dynamische wijze invulling te geven aan het vinden van oplossingen, benutten van kansen, ontwikkelen van projecten en verkrijgen van subsidies/fondsen. De visie geeft daarbij inzicht in de gemeentelijke rol en wat er verwacht wordt van andere partijen bij de instandhouding van cultureel erfgoed. Tevens wordt inzicht gegeven in de financiële mogelijkheden om erfgoed op de lange termijn in stand te houden.
6. Het erfgoedbeleid schetst de ambities en doelen hoe erfgoed een bijdrage levert aan een hoogwaardige kwaliteit van de leefomgeving levert. Dit sluit aan bij de opgave uit de Omgevingswet, die stelt dat alleen door alles in samenhang met elkaar te bekijken er toegewerkt kan worden naar een kwaliteitseconomie waar een duurzame samenleving in de meest brede zin van het woord centraal staat. Doel is daarbij zichtbaar te maken hoe cultureel erfgoed bijdraagt aan een aantrekkelijke woon- en werkklimaat en bijvoorbeeld kansen en mogelijkheden biedt voor economie, recreatie en toerisme. Daarbij wordt gekeken naar samenwerkingsverbanden, de wijze waarop erfgoed ingezet kan worden bij het stimuleren van de economie (vermarkten) en de wijze waarop de bewustwording bij inwoners en bezoekers van de waarde van erfgoed op een klantvriendelijke wijze kan worden vergroot. Door op een samenhangend beeld van het cultureel erfgoed te schetsen in relatie tot andere beleidskaders wordt stapeling van beleid en ad-hoc beslissingen voorkomen.

1.5 Beoogd resultaat

Met de nieuwe beleidsvisie op cultureel erfgoed beschikt de gemeente Wassenaar over een actuele visie en een beleidskader met de daarbij behorende instrumenten voor de omgang met cultureel erfgoed in relatie tot actuele trends en ontwikkelingen, die op interactieve wijze tot stand is gekomen en kan rekenen op draagvlak bij diverse doelgroepen.

Het resultaat is een zo breed mogelijk gedragen visie voor het cultureel erfgoed. Deze wordt vergezeld van een beleidskader en –instrumenten en een uitvoeringsprogramma. Deze visie komt tot stand op basis van het in deze startnotitie afgesproken participatieproces met als einddoel een door de raad vast te stellen en gedragen erfgoedbeleid.
De volgende aspecten komen daarin aan bod:

- Een beknopte beschrijving van de actuele wet- en regelgeving en relevante beleidsdocumenten op internationaal, landelijke, provinciaal en gemeentelijk niveau, dan wel welke ontwikkelingen op de korte en middellange termijn te verwachten zijn (incl. relevant flankerend beleid). Ook wordt de relatie en betrokkenheid met andere beleidsvelden in kaart gebracht (natuur, stedenbouw- en landschap, recreatie en toerisme, economie, sociaal-maatschappelijk, milieu/duurzaamheid, cultuur, vergunningverlening, toezicht en handhaving).
- Een evaluatiedeel, dat inzicht geeft welke resultaten de afgelopen periode zijn geboekt en of het bestaande beleid voldoende effectief is geweest. Resultaat is dat zo ook de knelpunten zichtbaar worden gemaakt en waar behoefte is aan nieuw beleid. Afhankelijk van de gekozen ambitie kan op bepaalde knelpunten nader worden ingezoomd. Het kan daarbij gaan om objectief meetbare zaken, maar ook om wensen en ideeën van burgers en (belangen-)organisaties en de politiek. Zo wordt ook inzichtelijk waar kansen en mogelijkheden liggen.


Circa 200 jaar oude bruine beuk dateert waarschijnlijk uit de periode dat Pieter Twent bezig was met de aanleg van het park.

- Als uitwerking van de Structuurvisie ‘landgoed aan zee’ bevat het visiedeel een meer specifiek beeld wat de betekenis is van het cultureel erfgoed in Wassenaar, wat er belangrijk gevonden wordt (kernkwaliteiten benoemen), welke ambities en doelen er op de korte en middellange termijn zijn en hoe het beleidsveld zich voor de toekomst moet gaan ontwikkelen.
- Het bevat een helder en beknopt beleidskader op de gewenste omgang met cultureel erfgoed, gebaseerd op bestaande wet- en regelgeving (i.b. Omgevingswet), de gemeentelijke Structuurvisie 2025 en de flankerende beleidsvelden.
- Een overzicht van de verwachte en aanwezige cultuurhistorische waarden in Wassenaar boven en onder de grond. Veel informatie en kennis is voorhanden, maar hoe wordt die kennis op peil gehouden, vergroot, ontsloten en gedeeld? Uitgangspunt is dat duidelijk wordt hoe op een uniforme en eenduidige wijze digitaal formatie wordt ontsloten via een kaart waarop de (te verwachte) erfgoedwaarden en structuren staan aangegeven. Op klantgerichte wijze wordt

deze en andere informatie toegankelijk gemaakt. De kaders die voortkomen uit de Omgevingswet zijn richtinggevend.

- Een voorstel voor een uitvoeringsprogramma voor de korte en middellange termijn met uit te voeren projecten om de gestelde doelen te verwezenlijken, inclusief een planning en een globaal financieel kader met een faseringsvoorstel. De gemaakte keuzen zijn het resultaat van de prioritering, die in het visie- en beleidsdeel zijn gemaakt.

1.6 Afbakening


De dorpskerk kent een historie die teruggaat tot de 12de eeuw.

De gemeenteraad heeft de opdracht gegeven voor een algehele en integrale herziening van het erfgoedbeleid, omdat er behoefte is aan een actueel en in samenhang met elkaar ontwikkeld beleidskader. Het is daarbij belangrijk vooraf het ambitieniveau te bepalen en de kaders waarbinnen het nieuwe erfgoedbeleid wordt opgesteld. Richtinggevend daarbij zijn de beschikbare financiële middelen om het beleid te ontwikkelen, maar ook de mate waarin burgerparticipatie plaatsvindt en hoe groot de wens is om tot een breed gedragen visie te komen. Dat betekent dat:

1. De planperiode van de Erfgoednota van 2012-2016 is afgelopen en die van de Archeologienota loopt door tot in 2017. Als nieuwe planperiode van de nieuwe integrale nota wordt uitgegaan van de periode 2018-2024. Halverwege vindt een tussen evaluatie plaats (2020/2021).
2. Bestaande beleidskaders, zoals de Structuurvisie 2025 'Landgoed aan zee' (vaststelling voorzien voorjaar 2017) en de Groen en Watervisie (2015-2019), staan niet ter discussie.
3. Het opstellen van de integrale visie heeft prioriteit. Projecten die opgenomen zijn in de huidige uitvoeringsagenda's van debeleidsnota's voor erfgoed en archeologie en nu reeds lopen, dan wel waarvan het voornemen bestaat ze op te nemen in de nieuwe agenda, vallen buiten de opdracht.
4. De beleidsnota gaat niet in op cultuuronderdelen als de gemeentelijke kunstcollectie of de kunst in de openbare ruimte, tenzij het gaat om beschermingswaardig erfgoed of een directe relatie heeft met een monument (interieur/ensembles).

1.7 Randvoorwaarden en uitgangspunten

1.7.1 Wettelijke- en beleidskaders

De algemene wettelijke grondslag voor het maken van beleid – en in dit geval: erfgoedbeleid - ligt vast in de Gemeentewet artikel 108, eerste lid en 147, tweede lid. Daarnaast is de het Besluit ruimtelijke ordening (Bro. Art. 3.1.6, lid 2a) van belang, omdat dit de grondslag bevat voor het verplicht ontwikkelen van een visie op het erfgoed. Behalve de algemene eis dat gemeentelijk

beleid niet strijdig mag zijn met hogere wet- en regelgeving bestaat er veel beleidsvrijheid (ruimte voor lokale autonomie). Om hiervan een beeld te krijgen bevat bijlage 2 een beknopte opsomming van de beleidskaders op internationaal, nationaal, provinciaal, regionaal en lokaal niveau.

1.7.2 Financiele kaders

Voor de ontwikkeling van het nieuwe erfgoedbeleid worden personele en materiële kosten gemaakt. Het financiële uitgangspunt is dat de beleidsontwikkeling plaats vindt binnen het reguliere budget dat voor cultureel erfgoed en archeologie per 1 januari 2017 beschikbaar is, respectievelijk € 55.800 en € 5.490. Dat is € 15.000 minder dan in de meerjarenraming van 2015-2018 was opgenomen. Bij de begroting van 2016 is € 5.000 van het structurele bedrag van € 70.800 afgehaald. Bij de begroting van 2017 is hier nog een structureel € 10.000 op gekort.

2 Communicatie en participatie

2.1 Rollen en bevoegdheden



Wethouder I. Zweerts de Jong geeft de aftrap tijdens Open Monumentendag 2016.

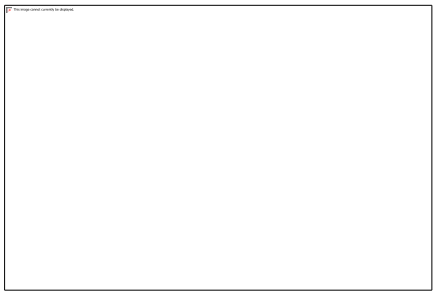
In zijn meest ideale vorm is de erfgoednota een product dat kan rekenen op een breed draagvlak en steun van zoveel mogelijk 'actoren' krijgt. Daarvoor is het, zoals ook in het Coalitieakkoord 2014-2018 staat aangegeven, zaak belanghebbenden en bewoners de kans te geven om 'input' te leveren en te luisteren naar hun kennis en ervaring. Aan de andere kant mogen er ook geen verwachtingen worden gewekt die niet waargemaakt kunnen worden. Uiteindelijk is het gemeentebestuur verantwoordelijk voor het opstellen van de beleidsnota en de keuzes die daarin worden gemaakt. Om het proces op een transparante en zorgvuldige manier te laten verlopen, is het belangrijk op grond van de participatieladder vooraf aan te geven wie welke rol vervult.

- Het College van Burgemeester en wethouders is bestuurlijk opdrachtgever van het project met wethouder I. Zweerts de Jong als gemandateerd opdrachtgever. Zij zorgt er voor dat het juiste proces wordt gevoerd met de daarbij behorende inspraak, zodat het beleidsdocument ter besluitvorming kan worden voorgelegd aan de raad. Zij is door wethouder L. Maat, als portefeuillehouder archeologie, gemandateerd op te treden als inhoudelijk procesbewaker voor archeologie. De Werkorganisatie Duivenvoorde stelt het plan op, waarbij de systematiek van het projectmatig werken van toepassing is.
- De Gemeenteraad is het besluitvormende orgaan. Zij stelt middels deze startnotitie de kaders vast waarbinnen het nieuwe erfgoedbeleid wordt opgesteld. Aan het eind van het project legt het college ter besluitvorming aan de raad het definitieve voorstel voor met het daarbij behorende uitvoeringsprogramma. Tijdens het startoverleg is afgesproken dat de commissie R&E regelmatig over de voortgang van het proces wordt geïnformeerd en daar ook actief bij wordt


Uitleg geven over de geschiedenis van Huize De Paauw tijdens Open Monumentendag 2015.

betrokken.

- Met de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed en de Provincie Zuid-Holland vindt zo nodig afstemming plaats om te zien of hun beleidsdoelstellingen op de juiste wijze worden verankerd in het beleid. Zij zijn ook partij als het gaat om de inspraak. Aparte vermelding verdienen de door provincie ingestelde Erfgoedtafels Landgoederenzone en Atlantikwall, omdat hier projecten kunnen worden voorgedragen die in aanmerking komen voor subsidie.
- De Commissie Welstand en Cultureel Erfgoed is wettelijk het formele adviesorgaan dat het college gevraagd en ongevraagd advies geeft op het gebied van cultureel erfgoed en ruimtelijke kwaliteit.
- De Klankbordgroep Erfgoed Wassenaar[1] is een door het college benoemd adviesorgaan, waarin vertegenwoordigers van buurtverenigingen, historische verenigingen en monumenteneigenaren zitting hebben. Zij kunnen op basis van hun veelal lokale ervaring geconsulteerd worden en 'feedback' geven.



Leden van de archeologische werk-groep van Stichting Historisch Centrum hebben deze opgraven pot uit IJzertijd gereconstrueerd.

- Belanghebbenden in het proces zijn burgers, eigenaren/gebruikers van monumenten en karakteristiek erfgoed, ontwikkelaars, stakeholders/belangenpartijen (Vrienden van Wassenaar, Comité Open Monumentendag).Het is van belang hen de ruimte te geven in het proces mee te denken over de ontwikkeling van het beleidsdocument. Dit sluit aan bij de ambities van de Omgevingswet als het gaat om bij processen in het fysieke domein belanghebbenden zo vroeg mogelijk bij ontwikkelingen te betrekken. Zij hebben niet alleen kennis over het erfgoed, maar zijn ook de gebruikers en ervaringsdeskundigen (bewoner, eigenaar, recreant). Dit 'meedenken' kan veel bruikbare informatie opleveren over het ervaren van problemen, knelpunten, het stellen van prioriteiten, maar ook het creëren van draagvlak en betrokkenheid. Het is wel belangrijk van te voren vast te stellen hoe representatief en daarmee bruikbaar de gegevens zijn.
- Externe professionele deskundigen kunnen een belangrijke meerwaarde opleveren in het zo optimaal mogelijk doorlopen van het proces. De expertmeeting, die 24 november 2015 voor de commissie R&E is gehouden, is daarvan een succesvol voorbeeld waar het uitwisselen van kennis, ervaringen met andere gemeenten en overheden nieuwe inzichten heeft opgeleverd. Daarbij kan het soms ook goed zijn om een beroep te doen op een externe die goed op de hoogte is van specifieke ontwikkelingen rondom bijvoorbeeld de Omgevingswet. Soms kan daarbij een buitenstaander de direct betrokkenen beter de spiegel voorhouden en helpt het bij het beter van buiten naar binnen kijken.

[1] Stichting Historisch Centrum en de Historische Vereniging Oud Wassenaer zijn hierin vertegenwoordigd.

2.2 Communicatieplan

2.2.1 Communicatiedoelstelling en risico's benoemen

De communicatiedoelstelling is dat bij bewoners, eigenaren en ontwikkelaars meer draagvlak en inzicht ontstaat in de economische en sociaal-maatschappelijke meerwaarde van de aanwezigheid van cultureel erfgoed. Zo ontstaat meer betrokkenheid en bereidheid om erfgoed in stand te houden en zich er door te laten inspireren bij ontwikkelingen, maar ook er van te genieten. Doelstelling is daarbij dat de doelgroepen trots zijn op erfgoed, dat ze zien dat het loont om er zorgvuldig mee om te gaan en het inspireert om het te benutten bij ontwikkelingen in het sociaal-maatschappelijk, economisch en recreatieve domein.

Door aandacht te besteden aan een goede communicatie en daar ook de tijd voor te nemen, kunnen kansen en bedreigingen goed in beeld worden gebracht. Daarmee kunnen potentiele knelpunten en risico's in een beginfase worden benoemd en/of worden weggenomen. Het helpt regie te houden over het proces.

Een mogelijk risico is dat nog niet alles duidelijk is over de Omgevingswet met als gevolg dat de wet van de remmende voorsprong van toepassing zou kunnen zijn. Degene die voorlopen krijgen het meest te maken met kinderziektes. Aan de andere kant is er ook veel wel duidelijk als het gaat om de rol en positie van cultureel erfgoed binnen de Omgevingswet en de inhoud van de AMVB's. Het blijft zaak goed op de hoogte te blijven van de ontwikkelingen rondom deze (en andere) wetgeving en hierover tijdig te communiceren.

Een ander risico is dat belanghebbenden tegenstrijdige wensen en ideeën hebben ten aanzien van de bijdrage die cultureel erfgoed kan leveren aan de kwaliteit van de fysieke leefomgeving. Hierbij is het van belang steeds vooraf duidelijk te maken wie welke rol vervult (zie onder 2.1.) en geen verwachtingen te wekken, die niet waargemaakt kunnen worden. Een goede communicatie kan bijdragen aan het zorgen voor wederzijds begrip bij uiteenlopende standpunten, dan wel misverstanden wegnemen.



Erfgoed leeft en wordt gebruikt, prieel van De Paauwhof.

2.2.2 Kernboodschap

De kernboodschap is dat erfgoed van waarde is; het is waardevast, het is onderdeel van de fysieke leefomgeving en draagt bij een duurzaam en aantrekkelijk leefklimaat; Je kan er veel plezier aan beleven. De instandhouding ervan is een gemeenschappelijke verantwoordelijkheid en vraagt om een gemeenschappelijk inspanning. Met de ontwikkeling van de visie op cultureel erfgoed in Wassenaar werken we naar een erfgoedzorg voor iedereen.

2.2.3 Communicatiestrategie

De communicatiestrategie dient er toe dat:

- door het uitdragen van een heldere boodschap de betrokkenen/belanghebbenden beter meegenomen worden in het proces;

- door kennis- en informatiewisseling draagvlak en betrokkenheid wordt gecreëerd;
- door uit het dragen wat de betekenis en waarde is van erfgoed je doelgroep het beter kan begrijpen en dus beter kan benutten en/of ervan genieten.
- door gebruik te maken van visualisaties je beter zichtbaar kan maken waar het bij erfgoed om gaat.

2.2.4 Communicatiemiddelen

In de eerste fase de beleidsontwikkeling wordt nader uitgewerkt wanneer en hoe de verschillende communicatiemiddelen worden ingezet. Deze moeten passen binnen de beschikbare personele, financiële en materiële capaciteit. Genoemd zijn:

- Een van de vier wijkavonden die jaarlijks met de buurtverenigingen worden gehouden, te wijden aan het thema cultureel erfgoed. Doel is daarbij inzicht te krijgen wat als identiteit van de wijk worden ervaren, wat daarbij belangrijk gevonden worden en wat de 'sleeping beauties' zijn.
- Met het zelfde doel kan ook gedacht worden aan een digitale enquête, poll of forum via internet gebruikt om zoveel mogelijk burgers te betrekken bij het onderwerp. Hier zal ook de digitale Nieuwsbrief Monumenten voor worden benut.
- Keukentafelgesprekken of een themacafé zijn middelen om op een vrij informele wijze met gebruikers van waardevol erfgoed in gesprek te komen om inzicht te krijgen waar behoefte aan is bij de omgang met het erfgoed. Het gaat daarbij om gebruikers van erfgoed dat zij in hun bezit hebben, maar het kan ook gaan om zij die het erfgoed benutten voor recreatie of toerisme.
- Een thema-workshop met de commissie R&E is genoemd als middel om op interactieve wijze aan de hand van visualisaties nader in gegaan op vragen over wat voor cultuurhistorische waarden we het hebben en welk belang er aan wordt gehecht.
- Werkbijeenkomsten in klein of meer groot verband zijn een doeltreffend middel om intern ambtelijk de verschillende vakdisciplines (groen, ruimtelijke ontwikkeling, stedenbouw, milieu/duurzaamheid, verkeer, recreatie, toerisme, vergunningen, toezicht, handhaving, vastgoed, cultuur, communicatie) te informeren over het proces en duidelijkheid te krijgen over waar de samenhang ligt met erfgoed, wat daarbij de opgave is en welke kansen er liggen om met elkaar een bijdrage te leveren aan het vergroten van de kwaliteit van de fysieke leefomgeving.

3 Planning

Na vaststelling van de startnotitie door de raad is de initiatief-en definitie fase afgerond. Voor de volgende fasen wordt de planning per fase nader uitgewerkt, zodat de samenhang tussen de verschillende activiteiten duidelijk wordt. Globaal gaat het daarbij om:

Eerste helft van 2017: Fase 1: (ontwerp- en voorbereidingsfase)

- Het nader uitwerken hoe het resultaat er uit komt te zien; bepalen hoe de kaders van de startnotitie nader uitgewerkt kunnen worden met de beschikbare middelen.

- Het evalueren van het beleid door in kaart te brengen de beleidsnota's aan resultaten hebben opgeleverd, maar ook wat voor informatie en kennis er ontbreekt, dan wel waar de verschillen in ontsluiting van informatie zitten.
- Het in kaart brengen van de meest actuele beleidskaders en wat de effecten daarvan zijn.
- Het consulteren van de in- en externe actoren. Het gaat daarbij om het ophalen van kennis en informatie bij de raadscommissie R&E en de genoemde adviseurs (WCE, KBGEW), stakeholders, eigenaren/gebruikers, wijkverenigingen
- Verwerking van de gegevens en weging van factoren
- Het bepalen van een ontwerp visie, ambitie en prioritering
- Presentatie van de eerste resultaten van de commissie R&E

Tweede helft 2017: Fase 2: (realisatiefase)

- Het nader uitwerken van de ontwerp visie, ambitie en prioritering
- Het opstellen van het ontwerp beleidsplan.
- De uitwerking ontwikkeling beleidsinstrumenten
- Opstellen uitvoeringsprogramma en financieel kader

Eind 2017, begin 2018: Fase 3 (inspraak en vaststelling)

- Het ontwerp wordt door de raad vrijgegeven voor de inspraak (raadscyclus eind 2017/begin 2018). Het ontwerp wordt bekendgemaakt en ligt zes weken ter inzage (tot en met begin 2018). Het college stelt een eindverslag van de inspraak op en biedt het Erfgoedbeleid ter vaststelling aan de raad aan (eerste kwartaal 2018).



Villa Cantecleer (1922) was een van de genomineerden voor de Monumentenprijs 2015.

Bijlage 1: Termen en begrippen

Erfgoed is in zijn meest algemene vorm datgene wat geërfd is van eerdere generaties. Meer specifiek gaat het bij **Cultureel erfgoed** om alle sporen die zij door menselijk handelen aan ons als samenleving hebben nagelaten. In de brede zin van het woord gaat het om geheel van verhalen, plekken, structuren en objecten, die al dan niet zichtbaar, deel uitmaken van onze leefomgeving en een beeld geven van een historische situatie of ontwikkeling. Daar onder vallen gebouwen, maar ook archieven en museale collecties.

Onder **groene erfgoed** worden de structuren van voornamelijk plantmateriaal verstaan die door mens bedacht en/of aangelegd zijn. Het zijn sprekende getuigen van de steeds veranderende relatie tot mens en natuur. Het kan gaan om de aanleg van een park, tuin of laan, maar ook een begraafplaatsen of een gedenkboom vallen onder dit begrip. Het is de tegenhanger van **'rode' erfgoed'** Daarbij gaat het om de materiele, door mensen maken gemaakte objecten en gebouwen, zoals woonhuizen of een grenspalen of gedenkmonumenten.

Cultuurlandschap en **stedenbouw** zijn de in het verleden al dan niet ontworpen en of aangelegde structuren, waaronder dorps- of stadskernen en wijken, maar ook het ontginningslandschap in het veenweidegebied met zijn poldersloten en dijklichamen of de agrarische akkertjes in de duinen.



De 19de-eeuwse brug in de Duivenvoordse polder maakt deel uit van het cultuurlandschap

Archeologie gaat over sporen en resten van menselijke aanwezigheid vanaf 3000 jaar gelden die zich in de Nederlandse bodem bevinden, zowel op het land als in het water. Veel van deze sporen liggen onzichtbaar in de bodem opgesloten. Soms zijn ze, zoals bij hunebedden of grafheuvels, zichtbaar in het landschap. Het is voor het grootste deel van ons verleden de belangrijkste informatiebron; soms is het zelfs de enige. Wanneer sprake is van een relatie met het water, wordt van **maritieme archeologie** gesproken. Vaak gaat het om scheepswrakken, maar ook havens, waterwegen maken hier deel van uit.

Immaterieel erfgoed zijn de niet-tastbare gewoontes van vroeg die men in stand houdt en doorgeeft aan volgende generaties. Het zijn ook de verhalen, tradities, kennis en kunde die men koestert en levend wil houden.

Mobiel Erfgoed is erfgoed dat beweegt. Het gaat daarbij om historische vervoersmiddelen over het water, de rail, weg en lucht.



Het ANWB-hoofdkantoor is het meest recente rijksmonument en vertelt het verhaal over het ontstaan van de automobiliteit en de opkomst van recreatie in de periode van de Wedeopbouw.

Cultuurgoed is een voorwerp van groot cultuurhistorische en wetenschappelijke waarden op nationaal niveau, dan wel van bijzondere betekenis op regionaal of lokaal niveau. Cultuurgoederen zijn vaak ondergebracht in musea, maar kunnen ook deel uitmaken van particuliere collecties.

Bijlage 2: Wet- en regelgeving op hoofdlijnen

Internationale kaders

De hoogste internationale status die erfgoed kan krijgen is de status van Werelderfgoed. Deze wordt toegekend door de Commissie van het Werelderfgoed van UNESCO. De Overeenkomst voor Werelderfgoed is door bijna alle bij de UNESCO aangesloten landen geratificeerd. Daarnaast wordt er ook gewerkt aan een lijst van immaterieel erfgoed. Andere door Nederland geratificeerde verdragen, die betrekking hebben op de bescherming van onder meer het architectonisch en archeologisch erfgoed zijn het Verdrag van Granada (1985), Verdrag van Valetta (1992) en het Verdrag van Lissabon (2007).

Nationale kaders

Besluit ruimtelijke ordening (Bro art. 3.1.6., lid 2a) verplicht gemeenten sinds 1 januari 2012 om aan te geven hoe zij binnen hun grondgebied met de aanwezige en verwachte cultuurhistorische waarden (onder en boven de grond) rekening te houden. Het in bestemmingsplannen opnemen van cultuurhistorie is voor archeologie overigens sinds 2007 al een wettelijke verplichting (WaMz). Impliciet zijn gemeenten daarmee verplicht kaders en beleid te ontwikkelen en te motiveren welke beleidskeuzes zijn maken bij de omgang met het erfgoed. Expliciet word in de Omgevingswet op genomen dat als onderdeel van de fysieke leefomgeving Cultureel Erfgoed deel uit maakt van de wettelijk verplichte Omgevingsvisie. Verder is er landelijke wetgeving, zoals de Erfgoedwet, waarin onder meer de bescherming van rijksmonumenten en beschermde stads- en dorpsgezichten is geregeld. Deze regeling blijft daarin opgenomen tot de inwerkingtreding van de Omgevingswet in 2019; dit geldt bijvoorbeeld ook voor de instandhoudingsplicht en de bepalingen uit de Wet algemene bepalingen omgevingswet (Wabo). Afwachting van evaluatie en actualisering in 2017-2018 blijven de Modernisering Monumentenzorg (2009), de Visie Erfgoed en Ruimte; Kiezen voor Karakter (2011) van kracht.

Provinciaal Kader

Bij de provincie is het belangrijkste beleidsstuk de Visie ruimte en mobiliteit (VRM) met de daarvan afgeleide nota's als het Programma ruimte, de Verordening ruimte (2014) en de Agenda Ruimte (2015). Hierin spelen het 'kroonjuweel, de regioprofielen en de molen - en landgoedbiotopen een belangrijke rol. De geactualiseerde beleidsvisie Cultureel erfgoed 2016-2020: Erfenis, erfgoed en erfgoud' zet voor de realisatie van haar beleidsdoelen in op de zogenaamde erfgoedlijnen, waarbij vooral de erfgoedtafels Landgoederen en Atlantikwall voor Wassenaar relevant zijn.

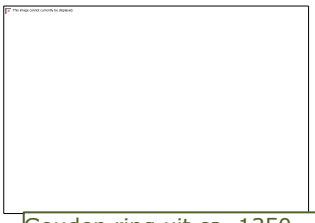
Regionaal kader

Sinds 2004 werken de gemeenten Voorschoten, Wassenaar en Leidschendam-Voorburg samen om de cultuurhistorisch-, natuur- en landschappelijke waarden in het landelijke gebied van Duin, Horst en Weide te behouden en zo mogelijk te versterken. Het heeft onder meer geleid tot een het Landschapsontwikkelingplan Duin, Horst & Weide (2012) en gezamenlijk archeologiebeleid in 2009; deze laatste is in 2014 geactualiseerd. De samenwerking is sinds maart 2016 omgezet naar een veel breder opgezette Landschapstafel Duin, Horst & Weide met meer gemeenten,

maatschappelijke organisaties en ondernemers als middel om de beleidsdoelen te realiseren. Daarnaast zijn er zowel formele als informele samenwerkingsverbanden, waarbij die van het Convenant van Meijendel het meest bekend is. Hierin werken de gemeenten Wassenaar, Den Haag, Katwijk, Staatsbosbeheer en Dunea samen aan het beter bekend maken van het cultuurhistorische waarden in het gebied en het behoud en de versterking ervan door het realiseren van concrete projecten.

Gemeentelijk kader

Als basis voor al het ruimtelijk beleid is de achterliggende periode hard gewerkt aan een nieuwe structuurvisie: Structuurvisie 2025 'Landgoed aan zee' (vaststelling voorzien voorjaar 2017). Daarnaast zijn de al eerder genoemde bestaande beleidsnota's voor cultureel erfgoed en archeologie richtinggevend. Vanuit een integrale benadering zal er daarnaast ook gekeken worden naar andere beleidsvelden. Daarbij gaat het in ieder geval om de verplichte onderdelen uit het fysieke domein van de Omgevingswet, zoals ruimtelijke kwaliteit, natuur en landschap, milieu, water, infrastructuur. Daar naast spelen economie, cultuur, subsidiebeleid, het sociaal domein, wonen, recreatie en toerisme rol. Ook zal het juryrapport van de Entente Florale en de Erfgoedmonitor van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed worden benut.



Gouden ring uit ca. 1350-1370, tijdens opgravingen van Huis ter Weer in 1975 gevonden.

Colofon

Samenstelling, tekst en afbeeldingen: afdeling Ruimtelijke Ontwikkeling

Afbeeldingen pag. 4, 7, 8, 9, 12,13, 15, 18 Roel van Norel, Tast

Pag. 16: herkomst onbekend